

Posudek oponenta disertační práce Romana Zaťka

La poética de la desmesura en la novela de la selva hispanoamericana

Poetika živelnosti v hispanoamerickém „románu pralesa“

předkládané v roce 2017 na Ústavu románských studií

I. Stručná charakteristika práce

Roman Zaťko se ve své doktorské práci zabývá jednou z důležitých linií moderního hispanoamerického románu, a to románem pralesa. Dívá se na něj prizmatem živelnosti („desmesura“), kterou chápe jako heterogenost v rovině formální a obsahové, tedy jako mísení žánrů, jazykových rejstříků, vypravěčských hlasů, prostorů apod. Tyto elementy zkoumá na korpusu pěti románů.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce Romana Zaťka je cenná především svým přístupem ke zkoumaným literárním dílům. Autor vychází z četby, která se nesnaží o jediný, homogenní a dogmatický výklad, ale naopak zdůrazňuje heterogenost daných děl a tím pádem i nutnost k nim takto přistupovat, neboť jinak jsou ochuzena o některé roviny – a to jak v oblasti struktury a stylu, tak při zkoumání postav a motivů. Živelnost zmíněná v titulu jako by však někdy pronikala do samotné doktorské práce, která působí místy neuspořádaně a fragmentárně. Autor vrší nápady, možnosti, jména a příběhy, ale vytrácí se celkový pohled na zkoumané romány a jasné směřování od tezí k závěrům.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Doktorand se na počátku práce zamýšlí nad pojmem živelnost/desmesura a definuje si ho pro potřeby své analýzy. Nejprve se zamýšlí na živelnost jako inherentním rysem prostoru pralesa (nezměrnost, neprostupnost, bujení apod.), ale rozšiřuje tento pojem i na formální podobu hispanoamerických románů pralesa, které chápe jako živelné mísení narativních linií, jazykových rovin apod. Tomuto chápání odpovídá následná struktura práce: 2. část se zabývá právě formálními aspekty, 3. část tematickými. Z titulu práce vyplývá terminologická pochybnost, ke které se jistě Roman Zaťko vrátí k diskusi: jsou termíny živelnost/desmesura/spontaneity synonymní? V angličtině bychom mohli hovořit o termínech „excess, disproportion“, španělské slovo v sobě jasně obsahuje chybějící míru, tedy „nadmíru“ něčeho, živelnost odkazuje k živlu... Víím, že se jedná „jen“ o pojmy, ale na nich je práce vybudovaná.

Roman Zaťko se opírá o hojnou sekundární literaturu, a to nejen o tu hispanoamerickou (v níž využívá zásadní studie F. Aínsy, A. Corneja Polara, J. M. Ovieda či T. Barrery), ale také o pojmy a koncepce D. Hodrové (román o sestupu do divočiny), A. Houskové, J. Mukařovského a v oblasti symboliky živelů pracuje s texty G. Bachelarda.

Autor si v úvodu stanoví jasné teze a záměr práce – chce prostřednictvím analýzy jednotlivých prvků přispívajících k heterogenosti textů studovat, zda a jak dochází k finální fúzi těchto prvků. Pracuje se zajímavě zvoleným korpusem děl: *Vír od* Josého Eustasia Rivery (Kolumbie, 1924), *Zlatý had* Cira Alegrii (Perú, 1935), *Maladrón* Miguela Ángela Asturiase (Guatemala, 1969), *Sedm měsíců a sedm hadů* Demetria Aguilery Malty (Ekvádor, 1970) a *Stařec, který četl milostné romány* Luise Sepúlvedy (Chile, 1992). Romány spadají do různých období a různých regionů, některé jsou velmi známé a hojně komentované, jiné zůstávají v jejich stínu.

První dva tituly patří k tzv. regionalismu či románu země a především *Vír* představuje zakládající text románů pralesa. Proto mi v práci chybí zevrubnější informace o regionalismu; některé formulace

pak mohou působit zavádějícím způsobem, např. na s. 49, kde autor konstatuje, že „un hecho inexplicable puede ser aceptado por los protagonistas incluso en una obra regionalista de carácter racional como es La vorágine“. Regionalistický román ale navzdory svému kritickému a někdy i didaktickému zaměření mytickou rovinnou často neanuluje a postavy usilují nejen o racionální pochopení skutečnosti, ale i o hlubší splynutí harmonií kosmu (tak je tomu u A. Covy ale třeba i u doni Barbary. *Víru*, jeho struktuře, vypravěčům a postavám věnuje autor pochopitelně velkou pozornost. Na Arturu Covovi ukazuje heterogenost, kontrapunkt či nestabilitu. Ráda bych zdůraznila, že právě pro svou nejednoznačnost je Riverův hrdina postavou značně moderní, která u čtenáře zpočátku vzbuzuje spíše antipatii, později ale soucit a možná i sympatii. Jeho reakce na Alicino zmizení je přirozenou reakcí ješitného a nezralého muže, jehož ego bylo uraženo; proto pláč rychle vystřídá vztek. Velmi podstatný je fakt, že Arturo Cova je básník (můžeme předpokládat, že modernistický, jako samotný Rivera) a z toho vyplývá Riverova „hra“ na jeho přecitlivělost, exaltovanost, mnohomluvnost či zálibu v rétorických a zdobných popisech přírody, které však tváří v tvář realitě působí nabubřele a směšně.

R. Zařko analyzuje i ostatní díla ze zvoleného korpusu a poukazuje na důmyslné používání jazykových prostředků a vypravěčských hlasů.

Dalším důležitým tématem práce jsou hybridní postavy; Roman Zařko uvádí dívku Cumandá (stojící na pomezí indiánského a bělošského světa) či Covova syna. Není však hybridní postavou třeba i Barrera nebo sám Arturo Cova? Také oni dva pronikají z jednoho prostoru do druhého a jednotlivá místa je zásadně proměňují.

Autor dále pojednává o různých typech prostoru; zamýšlí se nad různými opozicemi, uvnitř-venku, bezpečí-nebezpečí aj., a analyzuje je v několika románech. Zde bych se ráda vrátila ke dvěma bodům:

- Je možné považovat vesnici El Idilio (*Starzec, který čte milostné romány*) za prostor bezpečí? Vždyť jeho název je ironický; není to domov ani pro indiány, ani pro starce a působení jeho obyvatel (starosty) způsobuje narušení rovnováhy a průnik pralesa (zde ztělesněného ocelotem).

- R. Zařko zmiňuje fantastickou povídku, jako žánr, který logicky s nebezpečím prostoru pracuje, a cituje Lotmana, pro nějž je uzavřený prostor bezpečný, zatímco otevřený představuje nebezpečí. Jak autor poznamenává, ve *Víru* toto neplatí. Ovšem ani ve fantastické povídce. V mnohých romantických a především modernistických fantastických povídkách je právě uzavřený prostor – typický dům – zdrojem nadpřirozeného a tudíž zlověstného.

Zdařilé jsou závěrečné kapitoly, v nichž doktorand zkoumá dialektiku vody a ohně – pro prales tak příznačných živlů a jejich fúzi v procesu bouře poté zobecňuje na fúzi jako konstitutivní prvek hispanoamerických románů pralesa. Právě ona mnohvrstevnatá heterogenost a živelnost vede ke konečnému propojení jednotlivých rovin, prvků, úhlů pohledu... a to umožňuje neustálou aktuálnost analyzovaných románů. Zde vidím nejvýraznější přínos Zařkovy doktorské práce.

Jak je patrné, práce Romana Zařka nastiňuje mnoho zajímavých otázek a přináší řadu podnětů, které mohou obohatit četbu románů pralesa. Bohužel ne vždy jsou jednotlivé body zpracovány do hloubky, kterou by si zasluhovaly (např. autor nastiňuje otázku fantastického/nadpřirozeného u M. A. Asturiase). Nadbytečná je dle mého pasáž o Atahualpovi a žalozpěvu za něj – samozřejmě je celá problematika kosmické samoty v peruánské literatuře (výrazně u J. M. Arguedase) velmi zajímavá, ale s tématem živelnosti v románu pralesa přímo nesouvisí. Práce pak místy působí roztříštěně.

Co se týče formální úrovně práce, autor se rozhodl pro španělštinu, což vede k některým nepřesnostem, gramatickým a pravopisným chybám (interpunkce, člen) a neobratnému vyjadřování. Obecně však prokazuje schopnost formulovat odborný text a náležitě do něj zakomponovat prameny i sekundární literaturu. Také práce s bibliografickými údaji je patřičně zvládnutá a svědčí o zevrubném prostudování velkého množství titulů.

IV. Dotazy k obhajobě

Některé dotazy a podněty k diskusi jsem nastínila v předchozí části.

Dále by mě zajímalo, jak autor chápe vztah mezi živelností a hete rogeností?

Je možné v dějinách hispanoamerické literatury jasně oddělit prales jako locus amoenus a posléze jako „zelené peklo“, nebo se oba obrazy prostupují? Není příroda jako nebezpečný a mocný živel přítomna již v koloniální literatuře – např. v *Naufragios* Alvara Núñeze de la Vaca i v některých pasážích Ercillovy *Araucany*?

Jakou roli hrají v románu *Vír* prostor Ilana? A může mít požár Francova statku symbolický charakter?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako *prospěl*.

9. 8. 2017

Mgr. Dora Poláková Ph.D.